

УДК 37.015.3:005.32

Сергій Ольховецький*кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини**м. Умань, Україна*

ORCID: 0000-0001-9135-4872

hova@ua.fm**МОТИВАЦІЯ УЧБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЇЇ ФОРМУВАННЯ**

В статті розкривається поняття мотивація та мотив. Мотивація – це циклічний процес безперервного взаємного впливу та перетворень, у якому суб'єкт дії та ситуація взаємно впливають одне на одного, і результатом якого є реально простежена поведінка. Мотив – це збудження до діяльності, пов'язане з задоволенням потреби суб'єкта. До видів мотивів можна віднести пізнавальні і соціальні мотиви. Мотивація – це сукупність особистісних та ситуативних факторів, які спонукають до активності (діяльності) людини.

Ключові слова: *мотив, мотивація, інтерес, потреби, пізнавальні мотиви, соціальні мотиви.*

Serhii Olkhovetskyi*PhD of Psychological, Associate Professor of Psychology chair,**Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University,**Uman, Ukraine*

ORCID: 0000-0001-9135-4872

hova@ua.fm**MOTIVATION OF EDUCATIONAL
ACTIVITY AND ITS FORMATION**

The article reveals the concept of motivation and motive. Motivation is a cyclical process of continuous interaction and transformation, in which the subject of action and the situation interact with each other, and the result of which is actually traced behavior. Motive - is the excitement to activity associated with meeting the needs of the subject. The types of motives include cognitive and social motives. Motivation is a set of personal and situational factors that motivate human activity (activity).

Key words: *motive, motivation, interest, needs, cognitive motives, social motives.*

Сергей Ольховецкий*кандидат психологических наук, доцент кафедры психологии,
Уманский государственный педагогический университет имени Павла**Тичины,**г. Умань, Украина*

ORCID: 0000-0001-9135-4872

hova@ua.fm**МОТИВАЦИЯ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И ЕЕ
ФОРМИРОВАНИЕ**

В статье раскрываются понятия мотивация и мотив. Мотивация – это циклический процесс непрерывного взаимного влияния и превращений, в котором субъект действий и ситуация взаимно влияют друг на друга, и результатом есть реальное поведение. Мотив – это побуждение к действию, связанное с удовлетворением потребностей субъекта. К видам мотивов можно отнести познавательные и социальные. Мотивация – это совокупность личностных и ситуативных факторов, которые подталкивают к активности (деятельности) человека.

Ключевые слова: мотив, мотивація, інтерес, потреба, познавательные мотивы, социальные мотивы.

Постановка проблеми. У поведінці людини є дві функціонально взаємопов'язані сторони: збуджуюча та регуляційна. Збудження забезпечує активізацію та напрямок поведінки і пов'язано з поняттями мотива та мотивації. Ці поняття включають у себе уявлення про потреби, інтереси, цілі, наміри, прагнення, які є у людини, уявлення про зовнішні фактори, які заставляють її вести себе окремим чином, про керівництво діяльністю у процесі її здійснення. Серед усіх понять, які використовуються у психології для опису та пояснення збуджуючих моментів у поведінці людини є поняттям мотивації і мотива.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Термін «мотивація» використовується у сучасній психології у двоякому розумінні як визначення системи факторів, детермінуючих поведінку (сюди увійшли потреби, мотиви, цілі, наміри, прагнення і багато іншого) і як характеристика процесу, який стимулює і підтримує поведінкову активність на певному рівні.

Р.С. Немов розглядає поняття «мотивація» у іншому значенні, коли мотивацію можна визначити як сукупність причин психологічного характеру, пояснюючих поведінку людини, його початок, напрямок та активність.

Уявлення про мотивацію виникає при спробі пояснення, а не опису поведінки. Це – пошук відповідей на питання типу «чому?», «за для чого?», «для якої мети?», «який смисл?». Відрізняють диспозиційну та ситуаційну мотивації як аналоги внутрішньої та зовнішньої детермінації поведінки. Диспозиції можуть активізуватися під впливом окремих ситуацій, та навпаки, активізація окремих диспозицій (мотивів, потреб) приводить до змін ситуації, точніше, її сприйняття суб'єктом. Практично кожен дію людини слід розглядати як двоякодетерміновану: диспозиційно та ситуаційно.

Мотивація – це циклічний процес безперервного взаємного впливу та перетворень, у якому суб'єкт дії та ситуація взаємно впливають одне на одного, і результатом якого є реально простежена поведінка.

Мотивація пояснює цілеспрямованість дії, організованість та стійкість цілісної діяльності, спрямованої на досягнення окремої цілі.

Мотив на відміну від мотивації – це те, що належить самому суб'єкту поведінки, є його стійкою особистою властивістю.

За думкою Л.Д. Столяренко: «Мотив – це збудження до діяльності, пов'язане з задоволенням потреби суб'єкта». Під мотивом також найчастіше розуміють причину, яка лежить в основі вибору дій і вчинків, сукупності зовнішніх і внутрішніх умов, що викликають активність суб'єкта. Мотив також можна визначити як поняття, що в узагальнюючому виді являє собою багато диспозицій. З усіх можливих диспозицій найбільш важливим є поняття «потреби». Її ще називають станом нужди людини в окремих умовах, які необхідні для нормального існування та розвитку. Потреба активізує організм, стимулює його поведінку, спрямовану на пошук того, що вимагається. Кількість та якість потреб, які мають живі істоти, залежить від рівня їх організації, від образу та умов життя, від місця, яке займає відповідний організм на еволюційній сходинці. У людини крім фізичних та органічних потреб є ще матеріальні, духовні, соціальні. Потреби – динамічно активні стани особистості,

що виявляють її залежність від конкретних умов існування і породжують діяльність спрямовану на зняття цієї залежності.

В процесі діяльності відбувається як розвиток особистості, так і перетворення середовища, в якому живе людина. Отже, потреби – це рушійна сила розвитку особистості. Мотиви (диспозиції), потреби та цілі – є складовими мотиваційної сфери людини.

Мета дослідження – представити теоретичне дослідження мотивації учбової діяльності та процесу її формування.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Багаточисленні теорії мотивації стали з'являтися ще у працях стародавніх філософів. У наш час таких теорій не один десяток. Вивченням мотивації людини займалися Д. Макклелланд, Д. Аткинсон, Г. Хекхаузен, Г. Келлі, Ю. Роттер, К. Роджерс, Р. Мей, О.М. Леонтьев та ін.

Учбова мотивація визначається як приватний вид мотивації, включений в певну діяльність, - в даному випадку діяльність учення. Як підкреслює, провідний психолог, що займається вивченням мотивації учбової діяльності А.К. Маркова, що «Мотивація учення складається з ряду тих, що постійно змінюються і вступаючих в нові покоління один з одним спонуки. Тому становлення мотивації є не просте зростання позитивного або посилювання негативного відношення до учення, а ускладнення структури мотиваційної сфери, що стоїть за ним, вхідних в неї спонук».

Тому, при аналізі мотивації учбової діяльності, головне не тільки визначити домінуючий спонукач (мотив), але і обліку всієї структури мотиваційної сфери людини.

Отже, в психологічній літературі, різними авторами виділяються різні види мотивів учбової діяльності. Так, Л.І. Божовіч указується, що для дітей різного віку не всі мотиви мають однакову спонукальну силу. Одні з них є основними, ведучими, інші – другорядними, побічними, що не мають самостійного значення; які так чи інакше підпорядковані провідним мотивам. У одних випадках таким провідним мотивом може виявитися прагнення завоювати місце відмінника в класі, в іншому випадку – бажання здобути вищу освіту, в третій – інтерес до самих знань.

Всі ці мотиви (Л.І. Божовіч) можуть бути підрозділені на дві великі категорії. Одні з них пов'язані із змістом самої учбової діяльності і процесом її виконання; інші – з ширшими взаємовідносинами дитини з навколишнім середовищем. До перших відносяться пізнавальні інтереси дітей, потреба в інтелектуальній активності і оволодінням новими вміннями, навиками і знаннями; інші – пов'язані з потребою дитини в спілкуванні з іншими людьми, в їх оцінці і схваленні, з бажанням учня зайняти певне місце в системі доступних йому суспільних відносин. У дослідженні Н.Н. Власової обчислюються також два плани мотивації – довільний і мимовільний. Довільний план мотивації виявляється тоді, коли мотиви у студента викликаються довільно без сторонньої допомоги. Мимовільний план мотивації виявляється в тому разі якщо мотиви хтось спеціально формує. В.Апельт виділив наступні мотиви учення: соціальні (борг і відповідальність, розуміння соціальної значущості учення, прагнення зайняти певну позицію у відношенні з тими, що оточують, дістати їх схвалення); пізнавальні (орієнтація на оволодіння новими знаннями, закономірностями, орієнтація на засвоєння способів добування знань); комунікативні (спілкування

з однолітками, дорослими); і мотиви саморегуляції (орієнтація на придбання додаткових знань і потім на побудову спеціальної програми самоудосконалення).

До видів мотивів можна віднести пізнавальні і соціальні мотиви. Якщо у студента в ході навчання переважає спрямованість на зміст учбового предмету, то можна говорити про наявність пізнавальних мотивів. Якщо у студента виражена спрямованість на іншу людину в ході навчання, то говорять про соціальні мотиви. І пізнавальні, і соціальні мотиви мають рівні: широкі пізнавальні мотиви (орієнтація на засвоєння, добування знань), мотиви самоосвіти (орієнтація на придбання додаткових знань). Соціальні мотиви можуть мати наступні рівні: широкі соціальні мотиви (борг, відповідальність, розуміння соціальної значущості учення), вузькі соціальні або позиційні мотиви (прагнення зайняти певну позицію у відносинах з тими, що оточують), мотиви соціальної співпраці (орієнтація на різні способи взаємодії з іншою людиною).

Мотиви названих видів і рівнів можуть проходити в своєму становленні наступні етапи: актуалізація первинних мотивів, постановка на основі цих мотивів нових цілей, позитивне підкріплення мотиву при реалізації цих цілей, поява на цій основі нових мотивів, супідрядність різних мотивів.

Якості мотивів можуть бути змістовними, пов'язаними з характером учбової діяльності, і динамічними, пов'язаними з психофізіологічними особливостями дитини.

Психологами (О.М. Леонтьєв, Л.І. Божовіч, Г.І. Щукіна, А.К. Маркова) виділена загальна картина вікової динаміки мотивів учення. Причому вони відзначали, що особливості мотивів і пізнавальних інтересів різних вікових періодів, що вчаться, не є фатально неминучими і необхідно властивими цим віковим групам.

Після того, як старшокласники закінчують школу і вступають до ЗВО для них характерні зміни мотивів у зв'язку з професійним самоствердженням. Питання про вивчення учбової діяльності студентів є маловивченим. У дослідженнях присвячених вивченню студентського віку в основному розглядаються питання пов'язані з особливими особливостями студентів (Корнілова Т.В., Грігоренко Е.Л.), залежності професійних переваг студентів від їх індивідуально-типологічних особливостей (Морошин В.Г., Соколов І.Ю.) Розглядаються також питання професіоналізації пам'яті студентів (Мараєв В.А., Копаєва Г.П.). Наголошуються також в дослідженнях залежності успішності учбової діяльності від мотивації (Ліпкин М.М., Яковлева, Геан).

Учбова мотивація, як і інші види мотивації характеризується стійкістю, спрямованістю і динамічністю. Стійкість учбової мотивації досліджувалася в рамках концепції А.К. Маркової (Л.К. Золотих, Т.А. Платонова, Б.І.Савонько). Психологічна стійкість визначається дослідниками «як здатність підтримувати необхідний рівень психічної активності при широкому варіюванні чинників що діють на людину».

Грунтуючись на дійсному представленні стійкості, автори розглядають її в комплексі з такими характеристиками учбової мотивації, як сила, усвідомленість, дієвість, сформованість сутеутворюючого мотиву діяльності. Але якою б не була мотивація, навіть найпозитивніша, вона створює лише потенційну можливість розвитку студента, оскільки реалізація мотивів залежить від процесів ціліполювання.

Вже класичний закон Йеркса-Додсона, сформований декілька десятиліть тому, встановив залежність діяльності від сили мотивації. З нього виходило, що чим вище сила мотивації, тим вище результативність діяльності. Але прямий зв'язок зберігається лише до певної межі: якщо після досягнення деякого рівня сила мотивації продовжує збільшуватися, то ефективність діяльності падає. Проте закон Йеркса-Додсона не розповсюджується на пізнавальну мотивацію. Учбова діяльність мотивується перш за все внутрішнім мотивом, коли пізнавальна потреба зустрічається з предметом діяльності. Детально залежність успішності учбової діяльності від мотивації була розглянута Г. Клаусом. Г. Клаус встановив, що «установки на учення і на його наочний зміст робить найбільш стійкий вплив на активне привласнення, на протікання цього процесу і на його успішність». Виходячи з цього, він виділив позитивну і негативну мотивацію. На його думку, людина з сильним бажанням оволодіти знаннями вчитиметься без зовнішнього примушення, отримуючи від своїх знань задоволення, проявляючи наполегливість; достатньо швидко освоюючи необхідні відомості, демонструючи інтелект, гнучкість, фантазію.

У той же час результати дослідження (М.М. Ліпкин, Н.В. Яковлева) продемонстрували, що поєднання високих рівнів пізнавального і змагального мотивів сприяє хорошій успішності у Вузів, тоді як переважаючі аверсивні тенденції при одночасно низькому рівні змагального мотиву приводить до низьких результатів навчання. Ю.М. Орлов зробив висновок про те, що «найбільший вплив на академічні успіхи надає підсвідома потреба у поєднанні з високою потребою в досягненнях».

У психологічній літературі зустрічається чимало різних тлумачень поняття «мотивація». Одні з них пов'язані з історією дослідження даної проблеми, інші - відображають відмінності у концептуальних підходах різних авторів чи наукових шкіл. Важливим для розуміння особливостей мотивації творчості є співвідношення понять «мотивація» і «мотив». У деяких концепціях мотивація розглядається як більш широке поняття, у інших - як більш вузьке щодо поняття мотиву. Багатозначність поняття мотивації проглядається й у спробах класифікації мотиваційних явищ. Виділяють зовнішню і внутрішню, динамічну і змістову, актуальну і потенціальну, диспозиційну і ситуативну, дефіцитну і буттєву, позитивну і негативну, вроджену і набуту мотивацію. І це далеко не повний перелік.

Поняття мотивації як у зарубіжній, так і у вітчизняній психології має свою історію. За рубежем розвиток теорій мотивації йшов у двох основних напрямках. У першому - мотиви і мотивація розглядалися як ситуативні інваріанти поведінки людини. Другий підхід пов'язаний із розумінням мотивів і мотивації як стійких диспозицій особистості, що регулюють її поведінку відносно незалежно від ситуацій. Звичайно, можна виділити і третій підхід, який поєднує дослідників, що так чи інакше намагалися знайти компроміс між цими двома окресленими полюсами. Безумовно, можна знайти й інші, більш детальні класифікації, але тоді існує небезпека загубити суть у безлічі різноманітних теорій мотивації. Намічений напрямок аналізу є достатньо евристичним, оскільки подібний дихотомічний поділ теорій мотивації мав місце й у вітчизняній психології.

Методологічні позиції дослідників, які взяли за основу те чи інше розуміння мотивації, відображені й у визначеннях цього феномена та розумінні його місця

у детермінації поведінки. В цілому, у визначеннях мотивації завжди фігурує співвідношення двох понять: “мотивація” і “мотив”, хоча чимало дослідників послуговується лише якимось одним із них, вживаючи інше як синонім. Загалом у контексті цього співвідношення мотивацію розглядають: 1) як систему мотивів особистості; 2) як процес узгодження мотивів і особливостей мотивуючої ситуації. Але є й більш широкі трактування мотивації, які виходять за рамки поняття мотиву. Так, у розумінні Рубінштейна С.Л., мотивація - це вияв “внутрішніх умов” у поведінці, це зовнішня детермінація, яка реалізується через внутрішні умови, через психіку і свідомість. Такий підхід дає підстави для включення у поняття мотивації на перший погляд різнопланових і різнорівневих психологічних категорій, таких як потреби, мотиви, цілі, інтереси, бажання, наміри.

Зрозуміло, що й поняття мотиву тлумачиться неоднозначно. Мотив розуміється як “1) спонукання до діяльності, пов’язані з задоволенням потреб суб’єкта; сукупність зовнішніх чи внутрішніх умов, що викликають активність суб’єкта і визначають її спрямованість; 2) предмет (матеріальний чи ідеальний), що спонукає і визначає вибір спрямованості діяльності, заради якого вона здійснюється; 3) усвідомлювана причина, що лежить в основі вибору дій і вчинків особистості”.

Поняття мотиву, мотивування поведінки були у науковому вжитку вже на початку становлення психології. Так, В. Вундт розглядав як мотиви складові частини вольового акту уявлення і почуття, перші з яких спонукають до діяльності, а другі є її рушійною силою.

Діяльність завжди викликана певними мотивами. Поняття «мотив» означає спонукання до діяльності, спонукальну причину дій та вчинків (тобто те, що примушує людину до дій). Суб’єкта можуть спонукати до певної діяльності різні мотиви: інтерес до змісту та процесу діяльності, почуття обов’язку перед суспільством, прагнення до самоствердження тощо. Якщо суб’єкт прагне до реалізації певної діяльності, то є підстави стверджувати, що у нього є мотивація.

Мотивація - це сукупність спонукальних факторів, які визначають активність особистості; це всі мотиви, потреби, стимули, ситуативні чинники, які спонукають поведінку людини. Мотиви є відносно стійкими рисами (проявами, атрибутами) особистості. Коли ми стверджуємо, що певній людині притаманний пізнавальний мотив, то мається на увазі, що в багатьох ситуаціях вона виявляє інтерес до змісту і процесу діяльності, або пізнавальну мотивацію. Однак мотивація - це не лише мотиви, а й ситуативні фактори (вплив різних людей, специфіка діяльності й ситуації тощо).

Співвідношення між діями людини та причинами, які зумовлюють та пояснюють ці дії, описує поняття мотивації. Це певна сукупність факторів (мотивів, емоційних переживань, очікувань, намагань тощо особистості), які спричиняють ту чи іншу форму активності особистості, спрямовану на зовнішній світ, явища індивідуального "Я" або інші рівні існування суцього. Можна говорити про універсальну структуру мотивації особистості, проте зміст мотивування дій та поведінки людини завжди залишатиметься суто індивідуальним, неповторним. Перш ніж розглянути психологічні механізми виникнення та розгортання вказаних явищ, звернімося до історії психологічних поглядів на природу мотивації людини.

Вивчення мотивації має давню історію. Вже у вченнях стародавніх

мислителів обґрунтовується об'єктивно - причинний підхід до пояснення природи мотивації. Ширше її дослідження починається у XV ст., в період панування ідей гедонізму, згідно з якими задоволення, насолода вважалися найвищим благом і метою життя, а детермінантами поведінки визнавалися лише прагнення до задоволення та уникнення незадоволення як первинні, закладені в природу людини. Механізми «усвідомлення» прихованих збудників поведінки та діяння і поступове підпорядкування енергії цих збудників свідомістю - один із психологічних механізмів «етичного» діяння та поведінки людини в суспільстві.

Особлива роль у вітчизняній психології належить дослідженням, пов'язаним з розвитком уявлень про мотивацію у роботах Л.С. Виготського, О.М. Леонт'єва, С.Л. Рубінштейна, Д.М. Узнадзе та ін. У дослідженнях цих учених значна увага приділялася проблемі детермінованості діяльності суб'єкта. Свідомості відводилася регулювальна роль, а діяльність розглядалася як умова формування свідомості. С.Л. Рубінштейн зазначав, що основний позитивний зміст положення про єдність свідомості та діяльності полягає в утвердженні їх взаємності та взаємозумовленості. Діяльність людини зумовлює формування її свідомості, її психічних зв'язків, процесів і властивостей, які, в свою чергу, здійснюючи регуляцію людської діяльності, є умовою її адекватного виконання.

Включення свідомості як компонента в детермінацію людської діяльності дозволило поставити питання про мотивацію цілеспрямованої діяльності. Тут важливими поняттями стали ціль і мотив, а також їх співвідношення. Найбільше розроблення питання про усвідомлення мотивів одержало в теорії предметної діяльності О.М. Леонт'єва, який як механізм усвідомлення мотивів розглядає процес смислотворення, що виступає як специфічно-мотиваційна форма відображення реальності.

Психологічно і практично важливою є проблема оволодіння людиною своєю поведінкою. Тут проблема мотивації (як детермінації діяльності) тісно переплітається з проблемою вольової регуляції. Специфічним для людини є оволодіння своїми психічними процесами, а через них своєю поведінкою за допомогою зовнішніх стимулів-засобів. При цьому первинно нейтральним стимулам надається сила мотивів. Поведінка визначається ситуаціями, тому ключ до оволодіння поведінкою полягає в оволодінні ситуаціями. Людина ззовні оволодіває собою, тобто за допомогою додаткових стимулів. Людина на вищих рівнях організації своєї діяльності здійснює «самостимуляцію» і «самотивацію» діяльності.

Значно вужче і конкретніше розуміння мотиву розглядається в теоретичних та експериментальних дослідженнях відомих психологів. Так, С.Л. Рубінштейн вважає, що мотиви - це певні спонукання до дії, породжені предметами і явищами зовнішнього світу - рушіями поведінки або «закріплена в індивіді система генералізованих спонукань». З позиції теорії установки Д.М. Узнадзе зазначав: «Мотив - це міркування, що змушує суб'єкта здійснювати цей акт; це потреба, для задоволення якої саме ця поведінка була визнана як доцільна». П.М. Якобсон розумів під мотивом те спонукання, що спричинює вчинок. Л.І. Божович ототожнювала мотиви з внутрішньою позицією особистості. О.М. Леонт'єв мотивом діяльності називав предмет потреби - матеріальний або ідеальний, чуттєво сприйманий чи уявний, мислимий.

Як показав аналіз різноманітних дефініцій, для більшості авторів властиве

потребує розуміння характеру мотивів. Разом з тим, загально визнаного розуміння сутності мотиву немає. Спостерігається або ототожнення мотиву з іншими психічними явищами, або приписування спонукальної (мотиваційної) функції іншим якостям особистості та навіть фактичне винесення категорії мотиву за межі психічного.

Але, незважаючи на розбіжність поглядів більшості вчених на сутність мотиву, простежується певна закономірність у їх визначенні. Найчастіше дослідники за мотив вважають конкретний психологічний феномен. Так, погляди на мотив як потребу висвітлюється у працях С.Л.Рубінштейна, О.М.Леонтьєва, Л.І. Божович, А. Маслоу та ін. Потреба розглядається як спонукальний момент виникнення мотиву або як частина чи навіть сам мотив. Потреби реалізуються в поведінці та діяльності за допомогою мотивів. У процесі виникнення та формування вони здійснюють взаємний вплив один на одного. Розвиваючись і закріплюючись, мотиви сприяють закріпленню потреби. У свою чергу і розвиток потреб сприяє ефективнішому формуванню мотивації.

Потребами визначаються мотиви та цілі, які взаємопов'язані й здійснюють у процесі цієї взаємодії певний вплив як на поведінку та діяльність людини, так і на її дії. Результати діяльності (поведінки) немовби за принципом зворотнього зв'язку здійснюють вплив на формування потреб, а також цілей і мотивів. У деяких працях мотив розглядається як мета. О.М.Леонтьєв співвідносить мотиви то з діяльністю, то з діями, що свідчить про відсутність жорсткого взаємозв'язку у системах «мотив – діяльність», «ціль – дія», «умова – операція».

Висновки та перспективи дослідження. Отже, мотиви поведінки та діяльності виникають на вищому рівні відображення потреб - їх усвідомленні. Необхідність усвідомлення потреб, перш за все, пов'язане з, так званим, «присвоєнням» потреб суспільства.

У той же час частина психологів не розглядає мотив як спонукання, а навпаки - відокремлює мотив від спонукання. Визнаючи за мотивом спонукальну силу, ми можемо бачити, що спонукання без мотиву втрачає свою силу. Водночас прирівнювати мотив до спонукання теж немає достатніх підстав. Слід зазначити, що більшість вітчизняних і зарубіжних психологів вважають, що мотив - це не будь-яке спонукання, яке виникло в організмі людини й розуміється як стан, а внутрішнє усвідомлене спонукання, яке відображає готовність людини до дії або вчинку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Занюк С. С. Психологія мотивації. К. : Эльга-Н; Ника-Центр, 2002. 502 с.
2. Маслоу А. Мотивация и личность. СПб. : Евразия, 1999. 478 с.
3. Професійна мотивація як засіб підвищення ефективності навчальної діяльності студентів / О. Пінська. Проблеми трудової і професійної підготовки. 2009. Випуск 14. С. 111-115.
4. Занюк С.С. Психологія мотивації та емоцій. Навчальний посібник. Луцьк: Вид-во Волинського держ. університету, 1997. 180 с.

REFERENCES

1. Zaniuk S. (2002). *Psykhologhiia motyvatsii*. K. : Elha-N; Nyka-Tsentr. [in Ukrainian].
2. Maslou A. (1999). *Motivacija i lichnost'*. SPb. : Evrazija. [in Russian].

3. О. Pinska. (2009). Profesiina motyvatsiia yak zasib pidvyshchennia efektyvnosti navchalnoi diialnosti studentiv. *Problemy trudovoi i profesiinoi pidhotovky*. Vypusk 14. 111-115. [in Ukrainian].
4. Zaniuk S. (1997). Psykholohiia motyvatsii ta emotsii. Navchalnyi posibnyk. Lutsk: Vyd-vo Volynskoho derzh. Universytetu. [in Ukrainian].

Бібліографічний опис для цитування:

Ольховецький С. Мотивація учбової діяльності та її формування. *Психологічний журнал* / ред. О. Д. Сафін та ін. Умань : ВПЦ «Візаві», 2020. №5. С. 42–50.